

УДК 631:368.914.2

JEL Classification: G 230; H 530; H 550 ; G 220; I 380.

Корженівська Н. Л.

доктор економічних наук,
професор кафедри економіки, підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: korzhenivskanl@pdatu.edu.ua
ORCID: 0000-0002-4665-6676

Рудик О. В.

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
спеціальності 051 «Економіка»,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: sasarudik5@gmail.com
ORCID: 0009-0003-1160-2875

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Анотація

Пенсійна система України знаходиться у постійному пошуку оптимальної моделі пенсійних відносин у суспільстві. Для цього вона проходить відповідні етапи реформування з огляду на особливості розвитку національної економіки, демографічні процеси, стан ринку праці. Основний акцент під час реалізації пенсійної реформи ставиться на забезпечення фінансової стабільності вітчизняної пенсійної системи. Ключову роль у її забезпеченні, на думку авторів статті, повинна зіграти держава. Через свої фінансові інститути вона повинна сформуванати загальну стратегію розвитку сучасної пенсійної системи країни, забезпечити правове регулювання відносин між основними суб'єктами пенсійної сфери, створити умови для захисту пенсійних активів громадян, сформуванати механізм контролю за їх використанням, сприяти розвитку національного фондового ринку. Метою дослідження є визначення ролі держави у функціонуванні національної пенсійної системи, забезпеченні її фінансової стабільності, характеристика різних аспектів її впливу на підвищення ефективності пенсійних відносин між основними суб'єктами пенсійної сфери у процесі проведення пенсійної реформи. Наукові дослідження здійснювалися на основі опрацювання спеціальної економічної літератури, аналізу відповідної нормативно-правової бази, що стосується вітчизняного пенсійного законодавства, використання результатів досліджень вітчизняних науковців і міжнародних фінансових інститутів, застосування відповідних економічних методів. Визначено основні аспекти, що характеризують роль держави у забезпеченні фінансової стабільності вітчизняної пенсійної системи. Серед них виділено: легіслативне регулювання, фінансове планування та бюджетування, інвестиційну політику, моніторинг та регулярне оновлення, захист пенсійних активів накопичувальних пенсійних програм, забезпечення фінансування пенсійних виплат громадянам в умовах військового конфлікту. Охарактеризовано законодавче забезпечення функціонування і подальшого розвитку пенсійної системи України, відмічено роль державних законодавчих органів у розробці законодавчих документів. Обґрунтовано, що фінансове планування та бюджетування, що здійснюється державними фінансовими інститутами, має важливе значення у забезпеченні фінансової стабільності пенсійної системи. Особлива увага приділяється ролі держави у формуванні системи захисту пенсійних активів накопичувальних пенсійних програм громадян.

Ключові слова: вітчизняна пенсійна система, фінансова стабільність, фінансове планування та прогнозування, інвестиційна політика, моніторинг та регулярне оновлення, захист пенсійних активів громадян, пенсійна реформа.

Вступ. Пенсійні системи багатьох країн відіграють важливу роль у соціальному захисті та забезпеченні благополуччя громадян пенсійного віку. Протягом останніх десятиліть питання пенсійного забезпечення громадян є актуальним для урядів більшості країн і потребує постійного розгляду і вирішення. Це пов'язано з демографічними процесами в суспільстві, які характеризуються старінням населення і відповідними змінами співвідношення між різними віковими групами населення, періодичними проявами світових фінансових криз і їх впливом на функціонування національних економік. У результаті цих викликів фінансова стабільність більшості пенсійних систем є критичною для забезпечення стабільних та адекватних пенсійних виплат. Це призводить до необхідності проведення пенсійних реформ. Роль держави у реформуванні національних пенсійних систем є визначальною. Саме вона через свої фінансові інститути повинна сформуванати загальну стратегію розвитку сучасної пенсійної системи країни, забезпечити правове регулювання відносин між основними суб'єктами пенсійної сфери, створити умови для захисту пенсійних активів громадян, сформуванати механізми контролю за їх використанням, сприяти розвитку національного фондового ринку.

Значну увагу питанням ролі держави у функціонуванні і розвитку національних пенсійних систем приділяють вітчизняні науковці, серед яких можна виділити: В.І. Грушка, Ю.І. Скулиш, С.М. Лаптева, В.Г. Фатхутдінова, А.Й. Француз, І.І. Румик, О.О. Пилипенко [2] та багато інших [8; 14; 15]. Варто зазначити, що значний вклад у вирішення даних проблем роблять співробітники науково-дослідного Центру Разумкова [13]. З огляду на інтеграцію України до ЄС реформування національної пенсійної системи має відповідати вимогам міжнародних фінансових інститутів, які розробляють програми розвитку пенсійних систем і законодавче забезпечення у пенсійній сфері [1; 10; 12]. У зв'язку з цим потребують додаткового дослідження питання, пов'язані з аналізом різних аспектів ролі держави у забезпеченні фінансової стабільності пенсійних систем.

Метою дослідження є визначення ролі держави у функціонуванні національної пенсійної системи, забезпеченні її фінансової стабільності, характеристика різних аспектів її впливу на підвищення ефективності пенсійних відносин між основними суб'єктами пенсійної сфери у процесі проведення пенсійної реформи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтеграція України в європейську економіку потребує реформування основних сфер, зокрема соціальної. У системі соціальної сфери важлива роль належить пенсійній системі країни, яку також потрібно удосконалювати з урахуванням європейських стандартів рівня життя громадян пенсійного віку.

Проведені дослідження показують, що одним із основних суб'єктів у сфері пенсійних відносин виступає держава. Багато різних аспектів підтверджують надзвичайно важливу роль державних фінансових інститутів у забезпеченні фінансової стабільності пенсійної системи України (таблиця 1).

Таблиця 1. Основні аспекти, що характеризують роль держави у забезпеченні фінансової стабільності вітчизняної пенсійної системи

Основні аспекти	Загальна характеристика
Легіслативне регулювання	– держава встановлює законодавчі норми, що регулюють функціонування пенсійної системи; – розробляє законодавчу базу про обов'язкове пенсійне страхування і добровільні накопичувальні пенсійні програми; – законодавчо встановлює вік виходу на пенсію, тривалість страхового стажу, розміри страхових пенсійних внесків; – визначає механізм нарахування та виплати пенсій; – регламентує через законодавчі документи відносини між основними суб'єктами пенсійної сфери – державою, роботодавцями і громадянами, захищає права пенсіонерів
Фінансове планування та бюджетування	– державні фінансові інститути здійснюють фінансове планування та бюджетування пенсійної системи; – визначають обсяг фінансування, розподіл коштів між різними пенсійними програмами; – прогноз демографічних та економічних змін, що можуть вплинути на фінансову стабільність пенсійної системи
Інвестиційна політика	– держава приймає рішення щодо інвестиційної політики пенсійних, резервних фондів, інших спеціалізованих фінансових інститутів, що функціонують у пенсійній сфері; – вибирає інвестиційні інструменти, пропонує продукти фондового ринку, які можуть використовуватися у пенсійних програмах; – розробляє стратегії ризику та диверсифікації портфелів для забезпечення максимального доходу та мінімального ризику
Моніторинг та регулярне оновлення	– держава здійснює моніторинг фінансової стабільності пенсійної системи; проводить оцінку фінансового забезпечення пенсійних виплат за різними пенсійними програмами; – аналізує функціонування всіх рівнів вітчизняної пенсійної системи; – вживає заходів щодо їх регулярного оновлення та модернізації відповідно до змін у соціально-економічному середовищі
Захист пенсійних активів накопичувальних пенсійних програм	– держава розробляє систему заходів, які передбачають захист пенсійних активів громадян за відповідними пенсійними програмами; – пропонує різні варіанти інвестиційних пенсійних портфелів і можливості їх використання у накопичувальних пенсійних програмах; – здійснює державний контроль за використанням пенсійних активів громадян у накопичувальних пенсійних програмах
Забезпечує фінансування пенсійних виплат громадянам в умовах військового конфлікту	– держава в умовах військового конфлікту шукає додаткові фінансові ресурси для здійснення пенсійних виплат громадянам; сприяє – залученню коштів міжнародних фінансових інститутів у пенсійну сферу; – гарантує виплати малозабезпеченим верствам населення; – перерозподіляє кошти з Державного бюджету країни залежно від потреб пенсійної системи

Джерело: власні розробки авторів

Одним із основних аспектів, що характеризує ключову роль держави у формуванні сучасної пенсійної моделі країни, є розробка законодавчої бази для пенсійної сфери. Вітчизняне пенсійне законодавство дозволяє встановлювати відповідні законодавчі рамки, регламентувати пенсійні відносини між суб'єктами пенсійної

системи, визначати їх права, обов'язки і відповідальність [3; 4; 5]. Державні законодавчі органи працюють над постійним удосконаленням нормативно-правового забезпечення функціонування вітчизняної пенсійної системи, формують стратегію щодо її реформування. Сьогодні здійснюється значна організаційна робота для створення законодавчих передумов запровадження другого рівня пенсійної системи України – загальнообов'язкового накопичувального пенсійного страхування. Уряд розробив низку законопроектів щодо механізму практичного використання такого страхування [6; 7]. Загалом легіслативне регулювання спрямоване на забезпечення фінансової стабільності системи та захист прав пенсіонерів.

Важливим аспектом, який характеризує роль держави у забезпеченні фінансової стабільності пенсійної системи, виступає фінансове планування та бюджетування. Як відмічають вітчизняні дослідники, фінансове планування та бюджетування щодо пенсійної системи України – це складний процес, що включає розрахунок фінансових потоків, визначення резервів та витрат, а також прогнозування демографічних та економічних параметрів.

Основні аспекти фінансового планування та бюджетування пенсійної системи України включають:

- 1) прогнозування демографічних змін, зокрема врахування тенденцій у питомій вазі різних вікових груп, тривалості життя, рівня народжуваності та інших демографічних показників;
- 2) розрахунок фінансових потоків. Проводиться оцінка обсягу внесків до пенсійного фонду, витрат на виплати пенсій, а також формування резервів для майбутніх зобов'язань;
- 3) управління інвестиціями. Ідеться про вирішення питань щодо інвестування пенсійних коштів для забезпечення стабільного доходу та збільшення їх вартості в майбутньому;
- 4) оцінка ефективності пенсійних програм. Проводиться аналіз різних аспектів пенсійної системи, таких як рівень пенсій, покриття населення пенсійними виплатами, ступінь соціальної захищеності тощо;
- 5) моніторинг і адаптація. Постійно аналізується ефективність пенсійної системи, вносяться необхідні зміни і поліпшення для забезпечення її стійкості та ефективності.

Використання накопичувальних пенсійних програм громадянами на другому і третьому рівнях вітчизняної пенсійної системи вимагає формування системи захисту їх пенсійних активів. Це пов'язано із довгостроковістю даних програм і можливістю впливу різних фінансових ризиків на пенсійні активи їх учасників. Роль держави у вирішенні цієї проблеми полягає у формуванні інвестиційної політики щодо використання пенсійних активів учасників накопичувальних пенсійних програм спеціалізованими фінансовими інститутами – недержавними пенсійними фондами, резервними фондами. Через відповідні законодавчі документи, а також спеціалізовані державні фінансові інститути держава пропонує різні варіанти формування інвестиційних портфельів під час використання пенсійних активів накопичувальних пенсійних програм. Вибір інвестиційних продуктів враховує рівень доходів і ризики, що пов'язані із їх використанням у накопичувальних пенсійних програмах. Варто зазначити, що для успішного використання пенсійних активів населення необхідно мати розвинутий національний фондовий ринок. У його формуванні та розвитку ключова роль належить державі.

У створенні надійної системи захисту пенсійних активів громадян, на думку вітчизняних дослідників, важливе місце належить державному контролю [14]. Він має сприяти їх збереженню від впливу ризиків, які можуть проявлятися протягом тривалого періоду їх використання. Наявність такого контролю підвищуватиме довіру населення до накопичувальних пенсійних програм і сприятиме збільшенню пенсійних доходів громадян. Саме відповідальність держави перед власними громадянами за збереження коштів системи накопичувального пенсійного страхування є запорукою успішного функціонування накопичувальних пенсійних програм другого і третього рівня вітчизняної пенсійної системи. Держава повинна нівелювати всі групи ризиків: макроекономічні, фінансові, організаційно-управлінські, кримінальні тощо.

Держава повинна через свої контролюючі органи регулювати діяльність усіх фінансових інститутів у системі накопичувального пенсійного страхування. Відповідно до законодавства у сфері пенсійного страхування держава визначає вимоги до компаній з управління активами, зберігачів, адміністраторів, які будуть обслуговувати пенсійні активи другого і третього рівнів, ліцензує їх, зобов'язує давати оперативну інформацію про зміну вартості пенсійних активів, має право відкликати ліцензію.

Створення системи захисту та збереження пенсійних активів учасників накопичувальних пенсійних програм, на думку вітчизняних науковців, передбачає, що держава має забезпечити інституційну спроможність регуляторів фінансового сектору. Вони мають розробити інструменти гарантування та захисту пенсійних накопичень від знецінення, надійну та ефективну роботу системи пенсійних накопичень через професійні регулювання та нагляд, які розвивають конкуренцію та підвищують якість послуг, підтримують добросовісних надавачів послуг та унеможливають роботу недобросовісних [2].

Для формування ефективної і надійної системи захисту пенсійних активів накопичувальних пенсійних програм другого і третього рівня вітчизняної пенсійної системи держава має зробити доступною та зрозумілою інформацію про роботу фінансових установ на ринку недержавного пенсійного забезпечення, про динаміку зміни вартості пенсійних активів учасників накопичувальних пенсійних програм, розміри інвестиційних доходів, стан інвестиційних портфельів.

Держава здійснює моніторинг фінансової стабільності пенсійних систем та вживає заходів щодо їх регулярного оновлення та модернізації відповідно до змін у соціально-економічному середовищі. Виклики, які стоять

перед суспільством у демографічній сфері, прямо впливають на фінансове забезпечення пенсійної сфери. Вже у 2023 році ми мали менше 10 млн осіб, за яких сплачувались внески до Пенсійного фонду України, та майже 10,2 млн пенсіонерів [11]. Якщо врахувати статистику з оптимістичним сценарієм кількості населення в Україні, що вказує на 30–35 млн, то за даними ПФУ, в країні практично кожен третій – пенсіонер [9]. Середній розмір пенсійного забезпечення становить, за підрахунками фонду, 5743,27 грн, що не може повністю задовольняти всі необхідні потреби українських пенсіонерів.

Україна вже понад два роки перебуває в умовах військового стану, що має наслідки для фінансування пенсійних виплат українським пенсіонерам. Держава в умовах військового конфлікту здійснює пошук додаткових фінансових ресурсів для пенсійних виплат громадянам. Оскільки коштів Пенсійного фонду України в даних умовах не вистачає, держава сприяє залученню коштів міжнародних фінансових інститутів у пенсійну сферу, перерозподіляє кошти з Державного бюджету країни залежно від потреб пенсійної системи. Цим самим вона забезпечує фінансування громадян пенсійного віку в обсягах, передбачених вітчизняним пенсійним законодавством, і виконує свої обов'язки перед ними.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Результати проведених досліджень вказують на те, що роль держави у забезпеченні фінансової стабільності пенсійної системи є важливою та багатогранною. Особливо це відчутно в умовах військового стану. Вона охоплює легіслативне регулювання, фінансове планування, інвестиційну політику, а також моніторинг та регулятивне оновлення системи. Відповідно до чинного вітчизняного пенсійного законодавства держава зобов'язана забезпечувати пенсійні виплати українським пенсіонерам за солідарною пенсійною системою, здійснювати пошук джерел їх фінансування. Основною фінансовою базою пенсійної сфери країни і надалі залишаються фінансові ресурси Пенсійного фонду України. Важливими джерелами є надходження з Державного бюджету і кошти міжнародних фінансових інститутів. Варто зазначити, що за сприяння відповідних державних інститутів продовжується робота з удосконалення законодавчої бази для загальнообов'язкового практичного використання накопичувальних пенсійних програм для населення. Вони допоможуть залучити додаткові фінансові ресурси до пенсійної сфери і підвищити рівень доходів громадян пенсійного віку.

Список використаних джерел

1. Всесвітній банк. Статистика. URL: <http://www5.worldbank.org/eca/russian/data/>.
2. Пенсійна система / В.І. Грушко, Ю.І. Скулиш, С.М. Лаптев, В.Г. Фатхутдінов А.Й. Француз, І.І. Румик, О.О. Пилипенко. 4-те вид., доп. і перероб. Київ, 2019. 512 с.
3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
4. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України № 1057-IV від 9 липня 2003 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
5. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи : Закон України № 3668-VI від 19 грудня 2018 URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
6. Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення : проєкт закону України № 9224-1-IV від 06 листопада 2018 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
7. Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення проєкт закону України № 2683 від 27 грудня 2019 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI01073A.html.
8. Липко Н.М. Аналіз сучасного стану пенсійної системи України та пошук шляхів її реформування. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск 51.
9. Державний комітет статистики України : вебсайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Представництво Світового банку в Україні : вебсайт. URL: www.worldbank.org.ua.
11. Пенсійний фонд України : вебсайт. URL: <http://www.pfu.gov.ua/control/uk/index>.
12. Статистичний офіс ЄС (Євростат) : вебсайт. URL: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
13. Піщуліна О., Коваль О., Бурлай Т. Фінансові, соціальні та правові аспекти пенсійної реформи в Україні. Світовий досвід та українські реалії. Київ : Центр Разумкова ; Видавництво «Заповіт», 2017. 453 с.
14. Рудик В.К., Чешневська І.О. Особливості формування системи захисту пенсійних активів накопичувальних пенсійних програм. *Облік і фінанси / Accounting and Finance*. 2022. № 1 (95). 147 с. С. 59–64.
15. The strategy for managing financial resources of the pension system of the OECD countries and Ukraine economic affairs / V.M. Havryluk, V.K. Rudyk, N.L. Korzhenivska, T.A. Pikhnlak, I.O. Cheschnevsk. Vol. 68 (Special Issue), pp. 757–764, May 2023. DOI: 10.46852/0424–2513.2s.2023.18.

Korzhenivska N. L.

*Doctor of Science in Economics,
Professor at the Department of Economy, Entrepreneurship,
Trade and Exchange Activities,
Higher Educational Institution "Podillia State University"
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: korzhenivskanl@pdatu.edu.ua
ORCID: 0000-0002-4665-6676*

Rudyk O. V.

*recipient of higher education with the degree of Doctor of Philosophy
specialty 051 "Economics",
Higher Educational Institution "Podillia State University"
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: sasarudik5@gmail.com
ORCID: 0009-0003-1160-2875*

THE ROLE OF THE STATE IN ENSURING THE FINANCIAL STABILITY OF THE PENSION SYSTEM OF UKRAINE

Abstract

The pension system of Ukraine is constantly searching for the optimal model of pension relations in society. To do this, it goes through the appropriate stages of reform, which take into account the peculiarities of the development of the national economy, demographic processes, and the state of the labor market. The main emphasis in the implementation of the pension reform is on ensuring the financial stability of the domestic pension system. According to the authors of the article, the state should play a key role in ensuring it. Through its financial institutions, it should form a general strategy for the development of the country's modern pension system, ensure legal regulation of relations between the main subjects of the pension sphere, create conditions for the protection of citizens' pension assets, form a mechanism for controlling their use, and promote the development of the national stock market. The purpose of the study is to determine the role of the state in the functioning of the national pension system, ensuring its financial stability, and characterizing various aspects of its influence on increasing the efficiency of pension relations between the main subjects of the pension sphere in the process of pension reform. Scientific research was carried out on the basis of the study of special economic literature, the analysis of the relevant regulatory and legal framework related to domestic pension legislation, the use of research results of domestic scientists and international financial institutions, and the use of relevant economic methods. The main aspects characterizing the role of the state in ensuring the financial stability of the domestic pension system are determined. Among them are highlighted: legislative regulation, financial planning and budgeting, investment policy, monitoring and regular updating, protection of pension assets of accumulative pension programs, provision of financing of pension payments to citizens in conditions of military conflict. The characteristics of the legislative support for the functioning and further development of the pension system of Ukraine have been characterized, the role of state legislative bodies in the development of legislative documents has been noted. It is substantiated that financial planning and budgeting carried out by state financial institutions is important in ensuring the financial stability of the pension system. Special attention was paid to the role of the state in forming a system of protection of pension assets of citizens' accumulative pension programs.

Key words: *domestic pension system, financial stability, financial planning and forecasting, investment policy, monitoring and regular updating, protection of citizens' pension assets, pension reform.*

References

1. Vsesvitniy bank-statystyka [World Bank statistics]. www5.worldbank.org/eca/russian/data. Retrieved from <http://www5.worldbank.org/eca/russian/data/>. [in Ukrainian].
2. Grushko, V.I., Skulysh, Y.I., Laptev, S.M., Fathutdinov, V.G., Frantzan, A.Y., & Rumyk I.I., et al. (2019). *Pensiyna systema [Pension system]* (4th ed., sup and rev.). Kyiv [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy Pro zagalnoobov'yazkove derzhavne pensiine strakhuvannya vid 9 lyp. 2003 roku № 1058-IV [Law of Ukraine on compulsory state pension insurance from July 9 2003, № 1058-IV]. (2003, July 9). Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy Pro nederzhavne pensiine zabezpechenya vid 9 lyp. 2003 roku № 1057 – IV//VVR [The Law of Ukraine On Non-State Pension Provision from July 9 2003, № 1057 – IV//VVR]. (2003, July 2003). Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua>. [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy Pro zachody shchodo zakonodavchogo zabezpechenya reformuvannya pensiynoi systemy vid 19 grudnya 2018 roku № 3668-VI [The Law of Ukraine On Measures for Legislative Support of Reforming the Pension System from December 19 2018, № 3668-VI] (2018, December 2018). Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua>.
6. Proekt Zakonu Ukrainy Pro zagalnoobov'yazkove nakopychuvalne pensiine zabezpechenya vid 6 lystopada 2018 roku № 9224-1-IV//VVR [The Draft Law of Ukraine On Mandatory Accumulative Pension Insurance from November 7 2018, № 9224-1-IV//VVR] (2018, November 6). Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua>.
7. Proekt Zakonu Ukrainy Pro zagalnoobov'yazkove nakopychuvalne pensiine zabezpechenya vid 27 grudnya 2019 roku № 2683 [The Draft Law of Ukraine On Mandatory Accumulative Pension Insurance from December 27 2019, № 2683] (2019, December 27). Retrieved from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI01073A.html.

8. Lupko, N.M. (2023). Analiz suchasnoho stanu pensiinoi systemy Ukraine ta poshuk shlyahiv ii reformuvanya [Analysis of the current state of the pension system of Ukraine and the search for ways to reform it]. *Economica ta suspilstvo: vypusk 51* [in Ukrainian].
9. Ofitsiyni vebsait Derzhavnogo komitety statystyky Ukrainy. [Official website of the State Statistics Committee of Ukraine]. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian]
10. Ofitsiyni sait Predstavnytstva Svitovogo banku v Ukraini. [Official website of the World Bank Representative Office in Ukraine]. Retrieved from www.worldbank.org.ua. [in Ukrainian]
11. Ofitsiyni vebsait Pensiinogo fondu Ukrainy [Official website of the Pension Fund of Ukraine]. Retrieved from <http://www.pfu.gov.ua/>. [in Ukrainian].
12. Ofitsiyni vebsait Statystychnogo ofisu Yees (Yevrostat) [Official website of the EU Statistical Office (Eurostat)] Retrieved from <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>. [in Ukrainian].
13. Pishchulina, O., Koval, O., & Burlay, T. (2017). *Finansovi, sotsialni ta pravovi aspekty pensiinoi reformy v Ukraini. Svitovyi dosvid ta Ukrainski realii* [Financial, social and legal aspects of pension reform in Ukraine. World experience and Ukrainian realities.] Kyiv: Razumkov Center: Zapovit Publishing House [in Ukrainian]
14. Rudyk, V.K., & Chernrshevska, I.O. (2022). Osoblyvosti formuvanya systemy zahystu pensiinyh actyviv nakopychualnyh pensiinyh program [Peculiarities of formation of the system of protection of pension assets of accumulative pension programs]. *Oblik I financy № 1(95)* [in Ukrainian]
15. Vita, M. Havryliuk, V., K. Rudyk, Natalia, L. Korzhenivska, Tetjana A. Pikhnlak Pvanna O. Cheschnevska. (2023) *The Strategy for Managing Financial Resources of the Pension System of the Oecd Countries and Ukraine Economic Affairs Vol. 68 (Special Issue) May 2023* DOI: 10.46852/0424-2513.2s.2023.18 [in English].